

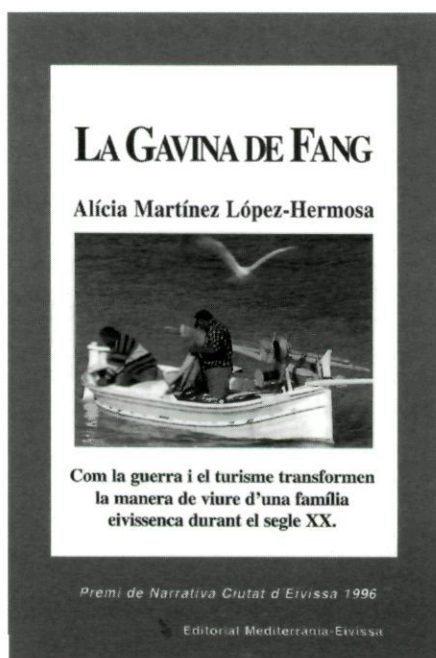
La gavina de fang d'Alícia Martínez López-Hermosa

per Albert Manent

Fa uns pocs mesos es presentava a la seu de l'Òmnium Cultural de Barcelona la novel·la guanyadora del Premi de Narrativa Ciutat d'Eivissa 1996, La gavina de fang, de la qual és autora Alícia Martínez López-Hermosa. La presentació de l'obra la va fer Albert Manent, prestigiós estudiós de la literatura catalana del segle XX. Volem donar a conèixer les paraules que Manent va dedicar al llibre de l'escriptora eivissenca, les quals constitueixen, d'altra banda, un passeig per la literatura pitiüsa dels últims temps.

Dins el camp obert de la literatura catalana trobem no sols gèneres sinó allò que en podríem dir, sense cap connotació política, modalitats regionals. Hi ha la literatura catalana del Principat, la valenciana, de gran tradició, ja que solament cal recordar que enguany celebrem el cinquè centenari d'Ausiàs March, i finalment una literatura que, sense rigor acadèmic i popularment, hi ha qui anomena mallorquina o alguns, més cultament, balear. La configuració illenca, l'entroncament amb la Renaixença, a part el cas especial dels autors barrocs menorquins, i la mítica "Escola Mallorquina" han determinat que sigui sobretot Mallorca, i és normal que s'esdevingui així, qui s'endugui la denominació i la fama com a literatura regional.

Però fórem molt injustos si avui oblidéssim que dins la literatura balear hi ha un cas especial i en creixença que és la literatura eivissenca. Val a dir que, com que no sóc expert en cultura de les illes, desconec si hi havia segles enrere un cert conreu de literatura popular o pietosa en la modalitat lingüística de l'illa. Per tant m'atreiria a afirmar que quan podem parlar de literatura eivissenca —i perdoneu-me la gosadia de fer d'intrús— és en el segle XX. I d'una manera normal, més enllà de les estrictes preocupacions temàtiques locals, l'esclat que irradia culturalment

arreu de les terres catalanes, és la figura, avui emblemàtica, de Marià Villangómez i Llobet. Molt relacionat, pels estudis i els gustos literaris moderns, amb gent de la generació de Salvador Espriu, Villangómez ha transcendit la literatura local, tot i que n'ha recreat les essències —llegiu, per exemple, *L'any en estampes*— i, com deia W. B. Yeats, s'ha servit del món local per abastar la universalitat. Villangómez és un escriptor complet perquè ha conreat la poesia, la prosa, les modèliques traduccions de poetes anglesos i francesos i en anys difícils, sense fer cap bandera per-

sonal de res, només amb el conjunt de la seva obra, ja tan nodrida, ha estat un referent d'Eivissa que ha transcendit fins al punt d'obtenir, entre d'altres, el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

Em direu que abans ja hi havia qui treballava la cultura a la vostra illa. Però la investigació es feia sobretot en castellà i com a coetanis de Villangómez hi havia escriptors en castellà, encara que van escriure simbòlicament algun poema en català, com Francesc Josep Mayans, el diplomàtic, tan amic d'Espriu i de Peruchó. I encara Fajarnés Cardona, que conrea la poesia en llengua forastera. I no puc oblidar el patriarca Isidor Macabich, canonge il·lustre i constant recercador de les arrels d'Eivissa en múltiples publicacions erudites, però en castellà, tot i que en poesia escriví *Dialectals*, tot recollint les saboroses variants idiomàtiques locals de l'illa. Una de les poques vegades que he estat a Eivissa me'l vaig topar pel carrer i el vaig saludar amb entusiasme. Anava amb la vestimenta de canonge i la teula al cap i semblava, ja era molt vell, una figureta de pessebre. Ell va ésser un mestre com a investigador i, sense proposar-s'ho, va fer escola perquè ara teniu un altre il·lustre arxiver com ell, Joan Marí Cardona, que ja escriu en la llengua comuna a les nostres terres. I fórem injustos si oblidéssim la personalitat de Joan

Castelló Guasch, que va recollir rondalles eivissenques i se'l pot considerar el mossèn Antoni Maria Alcover de l'illa. I diria que encara me'n descuido perquè durant la guerra civil, si no m'erro, es va publicar a l'editorial Proa, de Barcelona, una novel·la de l'eivissenc Jordi Joan Riquer, *Metges... o traficants?*, totalment oblidada. I encara voldria esmentar un savi, que es va fer més a l'exili de Mèxic que no pas a Eivissa, Àngel Palerm, antropòleg de fama, al qual les Publicacions de l'Abadia de Montserrat va dedicar una miscel·lània d'homenatge no fa gaires anys. I el cas a part del català J. Roure-Torrent, que publicà a Mèxic unes belles pàgines, *Contes d'Eivissa*, on l'autor donà la versió literària d'unes notes folklòriques que els anys trenta havia pres a l'illa el jove Hans Jacob Noeggerath, mort en plena joventut, el qual havia recollit un cançoner i llegendari eivissenc amb autèntica passió. Roure-Torrent va rebre l'encàrrec de posar en solfa part d'aquest material que, com he dit, sortí a Mèxic el 1948 dins la sèrie del "Club del Llibre Català".

Totes aquestes llavors van fructificar i d'ençà, més o menys d'un quart de segle, podem parlar d'una literatura eivissenca en marxa, escrita en la llengua pròpia i que abasta amb normalitat quasi tots els gèneres.

Ací sí que me'n deixaré, diria sortosament, perquè voldrà dir que els autors abunden. Recordo com el meu pare, que tenia força relació amb Villangómez i l'admirava molt, va tenir un contacte epistolar sovintejat amb Jean Serra, el poeta líric de qui devem tenir a casa quasi totes les obres. O Antoni Marí, que ha conreat tant la poesia com les narracions i arreu ha deixat una empremta d'expert i conreador de l'estètica. Els seus assaigs, de gran abast, el situen com un típic intel·lectual en el sentit clàssic del mot. I encara Josep Marí, que ha destacat com a poeta i conreat un gènere inusual fins fa pocs anys a Eivissa, com és el dietari. I el lingüista Isidor Marí, que ha publicat llibres de la seva especialitat i suposo que secretament conrea poesia, seguint potser la tradició popular satírica d'alguns glossa-

dors o autors de codolades. Com a savi en qüestions de llengua l'Institut d'Estudis Catalans l'ha incorporat a la Secció Filològica. I, tancat aquest text, m'ha arribat un recull de meteorologia popular d'Eivissa i Formentera de l'estudiós colomí Nito Verdura.

Potser alguns us preguntareu a què ve aquesta llarga disquisició històrica. Doncs crec que hauria de servir de context per a la novel·la que presentem... *La gavina de fang* és escrita per Alicia Martínez López-Hermosa, filla d'un metge liberal i republicà, exiliat a Eivissa, i coneguda com de ca n'Alcàntara. Autèntica vocació literària, ha publicat *Contes d'Eivissa* (Barcelona 1980) i *Contes de la mar, la lluna i el sol*, de caire lírico-popular i molt aptes per a sensibilitzar els infants i fins els joves en aquest món meravellós.

La novel·la té com a escenaris principals Eivissa i Formentera. I s'enceta amb el període amarg de la Guerra Civil, que tantes víctimes va produir, i amb el famós desembarcament del capità Bayo, que tan bé ha historiat el monjo mallorquí Josep Massot i Muntaner. El personatge central, en Toni, n'és una de les víctimes i viu el drama d'una illa conquerida per uns i pels altres; finalment els franquistes el duen a una presó sinistra. El món dels presos polítics és descrit per l'autora amb mestria i diria que es basa sobretot en contalles reals. Hi ha alguns tipus, com el Sabater de Mancor, que semblen de Pérez Galdós. I en aquella època és ben cert que la por era, com diu l'autora, "un estol de corbs". La novel·la, que té seqüències però no pas capítols definits, és alhora un gran quadre de costums amb gent idíl·lica, on en Toni vol obrir-se pas i viu un retorn molt emotiu, quan surt de la presó. Però hom té la sensació d'un personatge que no acaba mai de centrar-se, pateix una sensualitat primitiva i li manca escalf encara que alguna nit tingui la serenor de sortir a comptar les estrelles. El lector hi trobarà un estudi de caràcters, històries de vida, sovint breus, i algunes figures femenines endutes de tant en tant per la passió. I també pagesos, pescadors,

ocells, fonts, eres o gent de Vila i unes pàgines sobre la mort i personatges dissortats que semblen anar a la deriva. El fil narratiu no es perd mai i el fresc de la novel·la tampoc no té un acabament clar, tradicional, i es perd, diríem, dintre el senyorejar de la mar. I de tant en tant surt el record de la lluita fratricida com en aquest comentari: "Tot Santa Eulària li feia la sensació que era una gran tassa de porcellana; la guerra l'havia rompuda i tot i que havien intentat de tornar-la enganxar, ja no fóra mai més la mateixa".

Una novel·la com *La gavina de fang* entra dins la normalitat literària de les lletres dels països de llengua catalana. Amb l'encert, que vull subratllar especialment, d'haver conservat els diàlegs en la modalitat lingüística eivissenca. És l'obra, doncs, d'una narradora que té ofici, imaginació i experiència i que ha sabut construir un món que es fonamenta en realitats vives i alhora té la traça d'anar dibuixant els personatges i fer-los avinents al lector.

Finalment vull remarcar el fet que l'obra s'hagi publicat a Eivissa per l'Editorial Mediterrània, especialitzada en edicions de guies, literatura popular i literatura culta de l'illa. Cal valorar molt el seu esforç en una Eivissa on la presència de forasters que no tenen voluntat d'integrar-se és molt alta i on no totes les institucions treballen per la normalització lingüística i cultural, començant per l'Església, i em dol haver-ho de dir.

Trobo un encert que la presentació s'hagi fet en aquest marc acollidor i amarat de tradició de l'Òmnium Cultural i esperem que reïxin els qui malden perquè la identitat eivissenca no naufragui entre blocs de ciment, senyorassos o bohemis forasters i amb l'amenaça de la destrucció del paisatge, de les construccions populars i del medi ambient. Tot allò que sigui aturar aquests flagells serà benvingut i des de Catalunya crec que, si ens ho demanen, els podem ajudar i posar a la seva disposició la nostra experiència i les nostres armes, no pas de foc, sinó espirituals, socials i culturals. ■